УДК 351:378

СЕЛЕЗНЬОВА О.М., *кандидат юридичних наук,*
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
ПВНЗ “Буковинський університет”

РОЛЬ ТА ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ (на прикладі навчальної дисципліни “Інформаційне право”)

Анотація. *У статті підіймається актуальне питання використання інформаційних технологій в навчальному процесі, аналізуються їх переваги та недоліки, а також принципи використання. З’ясовуються мета та функції викладача при використанні інформаційних технологій.*

Ключові слова: *інформація, інформаційні технології, навчальний процес.*

Аннотация. *В статье поднимается актуальный вопрос использования информационных технологий в учебном процессе, анализируются их преимущества и недостатки, а также принципы использования. Выясняются цель и функции преподавателя при использовании информационных технологий.*

Ключевые слова: *информация, информационные технологии, учебный процесс.*

Summary: *The article is devoted to the use of information technologies in the educational process. Analyzes their advantages and disadvantages and how to use them. Investigates the purpose and function of the teacher in the use of information technologies.*

Key words: *A information, information technologies, the educational process.*

Постановка проблеми. Розвиток інформаційного суспільства зумовлює активізацію різних процесів у майже всіх сферах життя. Не є винятком і освіта, зокрема вища освіта. У суспільстві, побудованому на знаннях та інформації, трансформується не тільки роль і поле діяльності навчальних закладів, але й місія викладача. Методологія навчання повинна враховувати як швидкі технологічні зміни, так і світоглядну спрямованість на переосмислення основних фундаментальних принципів природи і суспільства, випереджаючи технологічний розвиток останнього. Змінюється система взаємовідносин між тими, хто вчить, і тими, хто вчиться. Викладач залишається головною дійовою особою, виконує роль інтерпретатора нової креативної моделі. Необхідно спрямувати всі зусилля, щоб уникнути ролі пасивних залежних користувачів чужих знань і технологій, а перетворитися власне на ідеологів та розробників нового знання, тих, хто повністю використовує інтелектуальний потенціал в умовах інформаційного суспільства [1, с. 106].

Разом з тим, неоднозначною виявляється роль студента у пізнанні навчального матеріалу. Адже загальновідомо, що знання формуються тим успішніше, чим вища активність тих, кого навчають, і це призводить не тільки до кращого розуміння, запам’ятовування, збереження та відновлення нової інформації, але й виробляє уміння застосовувати отриманні знання на практиці. Активна пізнавальна діяльність – це насамперед інтелектуальна робота, спрямована на формування нових знань, які отримані на основі використання власного досвіду, зіставлення, аналізу і синтезу фактів. Активізація тих, кого навчають, досягається тоді, коли навчання за своїм характером наближається до дослідного процесу, а творче середовище створюється за рахунок підвищеного інтересу до предметів [2, с. 31].

© Селезньова О.М., 2012

Зазначені аспекти активізації навчального процесу та творчого підходу до нього досить суттєво можуть бути вирішені за допомогою відомих та новітніх інформаційних технологій. Саме вони становлять основу освітньо-інформаційного простору навчального закладу, яке повинно складати відповідне середовище: локальну комп’ютерну мережу, що об’єднує навчальні класи і аудиторії на основі клієнт-серверної технології, електронну пошту, глобальну мережу Інтернет, лекційні аудиторії з цифровими відеокамерами, сучасними аудіо- і відео-проекторами для організації телеконференцій, інші засоби колективного та індивідуального спілкування викладача і студента, електронні бібліотеки, Інтернет-бібліотеки та навчальні комплекси [3, с. 49].

Дослідження впливу інформаційного середовища на навчальний процес, а також значення інформаційних технологій для освітньо-виховної діяльності, останнім часом активізувалася на теренах нашої держави. Бурхливий розвиток інформаційної сфери зумовлює трансформацію наукових підходів до методик викладання, зокрема у вищих навчальних закладах. Серед науковців, що займалися зазначеною проблемою, можемо назвати таких, як: В. М. Брижка, О. В. Кащеєву, Л. В. Колотову, Т. Г. Левченко, М. М. Наконечну, О. М. Парубка, В. М. Поповича та інших. Важливим заходом української науки стало проведення тематичної конференції всеукраїнського рівня на тему: **“**Сучасне навчальне обладнання: інновації, технології, досвід**”** (2010 р.), на якій було висловлено чимало пропозицій та питань до дискусії в аспекті ролі інформаційних технологій в навчальному процесі. Разом з тим, досить багато положень теоретико-прикладного характеру залишаються відкритими та потребують свого вивчення. На деяких із них ми зупинимося у нашій статті.

Метою статті є визначення ролі інформаційних технологій та відношення до них викладача, а також з’ясування їхнього значення та переваг.

Виклад основних положень. Інформаційні технології представляють собою своєрідні способи пошуку, зберігання, обробки та поширення інформації. Наука, техніка та ритм життя надають можливість і створюють потребу у використанні вищезазначених способів у сучасному навчальному процесі. Особливо вагомого значення застосування інформаційних технологій в навчальному процесі та ознайомлення із ними студентів набуває для юридичних факультетів вищих навчальних закладів. Справа в тому, що інформаційні технології тут виступають і як форма (спосіб) пізнання, пошуку тощо інформації, і як об’єкт правового вивчення та регулювання (зокрема, інформаційним правом та правовою інформатикою).

Первинне ознайомлення студентів-правників із інформаційними технологіями ще до вивчення інформаційного права є справжньою перевагою навчального процесу. Ще до початку викладання зазначених профільних навчальних дисциплін студент вже відчуває категорії інформаційного права у їх практичному аспекті, ще до теоретичного розуміння у нього формується життєва ситуація з власного досвіду виявів інформаційного середовища. Пізніше, вивчаючи навчальні дисципліни інформаційного права та правової інформатики, студент краще сприймає наукову інформацію інформаційно-правового спрямування, чіткіше розуміє процеси та тенденції в інформаційному середовищі, самостійно оптимізує своє втручання у світ інформаційних технологій. Проте дана перевага носить загальний характер. Зупинимось далі на перевагах застосування інформаційних технологій у навчальному процесі, які, власне, трансформують останній, роблячи його таким, що відповідає вимогам сьогодення.

Отже, перевагами застосування інформаційних технологій в навчальному процесі, на наш погляд, є:

1) підвищення інформаційної культури як студента (головним чином), так і викладача. Особливо це важливо при вивченні навчальної дисципліни “Інформаційне право”, оскільки саме розгляд основних елементів інформаційної культури як одного із інститутів науки інформаційного права є однією із тем зазначеного навчальної дисципліни;

2) полегшене наочне сприйняття – подачу навчального матеріалу у вигляді таблиць, схем, переліків елементів тощо варто організовувати у вигляді мультимедійної презентації (Microsoft PowerPoint). Плакати, хоч які б якісні вони не були, обмежені за форматом, є складними для перенесення та незручними для великих аудиторій, оскільки студенти, починаючи вже з третього ряду, погано бачать зафіксовану на паперовому носії інформацію;

3) об’ємність матеріалу – при подачі лекційного матеріалу можна використати багато інформації додаткового та деталізуючого змісту. Приміром, при вивченні інформатизації та розгляді її видів характеристику останніх можна визначати окремими слайдами, оскільки одинадцять видів інформатизації неможливо глибоко розглянути на лекційному занятті в усному вигляді, ознайомити з ними можна завдяки інформаційним технологіям;

4) образність вивчаємих категорій – вагомим досягненням сучасних інформаційних технологій є те, що при вивченні певної теми викладач може використати малюнки, графічні зображення, зображення по аналогії, комічні асоціації тощо. Так, при вивченні теми **“**Поняття та види інформаційної діяльності**”** при розгляді видів інформаційної діяльності разом із текстовим повідомленням (поняття, ознаки, властивості) можна зображувати малюнки: архівна діяльність – зображення старого архіваріуса за паперами, телевізійна діяльність – телеведучої з великою зачіскою та мікрофоном, бібліотечна діяльність – бібліотекаря в окулярах та з книжками тощо. Малюнки з яскравими особливостями сприяють запам’ятовуванню у студентів. І якщо на семінарському занятті студент відповідає на питання про види інформаційної діяльності, у нього в пам’яті, в першу чергу, випливають графічні образи, які розглядалися на лекції; згадуючи їх, студент уже в змозі хоча б перерахувати такі види, а вже потім – розкрити їх характеристики;

5) економія лекційного часу – досить багато навчального матеріалу, як визначалося вище, можна подати у вигляді презентації. Це економить час, сприяє тому, що викладач може зупинитися на більшій кількості питань, ніж це передбачено навчальною програмою. Крім того, залишається декілька хвилин на сприяння розрядці в аудиторії шляхом розповіді якогось випадку з юридичної практики або жарту по темі. Наприклад, вивчаючи тему **“**Основи інформаційної безпеки**”**, можна обговорити із студентами роль інформаційно-психологічного впливу у війнах та локальних воєнних конфліктах;

6) використання on-line режиму для цитування визначних науковців та of-line режиму для після лекційного спілкування з викладачем. Ця перевага є особливо актуальною при вивченні навчальних курсів, які на сьогодні є найменш науково підготовленими. Таким курсом є й **“**Інформаційне право**”**. Зокрема, при вивченні теми **“**Інформаційне право в системі права**”**, де має місце розгляд інформаційного права як комплексної галузі права (що на сьогодні є одним із найактуальніших питань інформаційного права), можна використати уривки електронних версій лекцій відомих російських науковців (українська наука інформаційного права у даному напрямі розвивається порівняно менш активно). До того ж, у студентів виникає багато питань по навчальній дисципліні у поза лекційний час. Тому важливим є спілкування викладача із студентами у формі електронного листування. Дуже важливою організація навчально-методичного забезпечення через глобальну мережу Інтернет у вигляді інформації на сайтах вищого навчального закладу, відповідної кафедри, окремого викладача, що читає дисципліну;

7) надання можливості для вирішення різних за обсягом та тематикою індивідуальних завдань – не втрачаючи часу на диктування чи переписування викладач

завдяки інформаційним технологіям може надати студентам індивідуальні завдання, роблячи у цей час або перекличку, або заслуховуючи інших студентів;

8) можливість об’єктивної оцінки знань – проведення окремих семінарських занять у вигляді тестування на комп’ютерах значно урізноманітнюють навчальний процес. Програма одразу повідомляє результат роботи по закінченню розв’язання усіх тестів. Проводити кожне семінарське заняття на комп’ютерах, на нашу думку, не є правильним, оскільки крім позитивного ефекту від таких занять у дозованій кількості (відбувається розвиток когнітивних здібностей, кмітливості, зосередженості) виникає і негатив у разі їх надмірності. Мається на увазі швидка втомлювальність студентів, обмеження в усному спілкуванні (як наслідок, студенти не можуть висловити свої думки) та інші фактори.

Таким чином, ми підійшли до того, що при використанні інформаційних технологій у навчальному процесі є не тільки переваги, але й навпаки – недоліки, знаючи про які, можна їх уникнути при викладанні навчальних дисциплін. Зокрема, такими недоліками є:

1) невиправдане захоплення інформаційними технологіями, що призводить до забуття, презирливого ставлення та використання традиційних методик. Так, наприклад, деякі викладачі не надиктовують окремі положення конспекту студентам, аргументуючи це тим, що таку (чи подібну) інформацію можна знайти у пошуковій мережі Інтернет, в електронних бібліотеках тощо. Чомусь не беруться до уваги такі аспекти, як: а) засвоєння навчального матеріалу через механічну пам’ять; б) втрату часу, коли необхідно обновити в пам’яті основні поняття (положення) лекції, а потрібно звертатись до бібліотеки; і врешті-решт, в) студент є студентом, і не завжди після занять він опрацьовую навчальний матеріал, шукаючи його у пошукових системах, бібліотеках тощо. Досить часто **“**готуванням до заняття**”** вважається прочитати хоч дещо перед парою і це **“**дещо**”** є конспектом. Саме тому ми погоджуємося з Л.М. Наконечною, яка пише, що дійсно **“**мультимедійні засоби привертають увагу, збільшують активність, але для продуктивного результату слід залучати й традиційні методи навчання. Картинки, схеми, анімацію слід поєднувати зі звичайним усним поясненням, розповіддю вчителя, роботою з традиційним обладнанням на лабораторних роботах та роботах практикуму. Але якими б яскравими, інтерактивними властивостями не володіли існуючі мультимедійні продукти, вони далеко не завжди задовольняють та відповідають освітнім задачам, які вчитель ставить перед собою**”** [4, с. 60 – 61].

2) використання інформаційних технологій іноді відбувається лише декількома способами, що знижує якість навчання. Приміром, проведення семінарських занять тільки способом електронного тестування, про яке писалося вище; практичного заняття – у вигляді презентацій, котрі готують студенти; лекційних занять – із застосуванням мультимедійного проектора. Щодо останнього зазначимо, мультимедійний проектор не рятує лектора від посереднього проведення заняття. Нецікавий, монотонний, віддалений від студентів монолог викладача здатен звести нанівець найякіснішу мультимедійну презентацію. Існують лектори, які зовсім без допоміжних засобів здатні тримати аудиторію в постійній напрузі, широко використовувати наукові погляди, розраховані для вузького кола фахівців, причому роблячи їх зрозумілими загалу. Така позиція лектора пояснюється хорошими ораторськими та психологічними здібностями, але, в першу чергу, захопленістю викладача своєю дисципліною. Як вірно зазначає О. Галиця, **“**дуже важливо, щоб студенти помітили, що викладач захоплений своєю діяльністю, що він без залишку віддається своїй роботі... Якщо студенти це помітять, то захопленість викладача своєю діяльністю, хоч якоюсь мірою перейде і до них**”** [5]. Зрештою підсумуємо: не інформаційні технології є визначальними, а сам викладач та його подача навчального матеріалу є первинними та основними у навчальному процесі. Образність

думки викладача, його живе слово, підкріплене, а не перенасичене однотипними методами, що надають інформаційні технології, створює справжню якісне навчання;

3) широкий доступ до пошукових систем, електронних бібліотек і каталогів тощо призводять до того, що з інформацією будь-якого характеру можна ознайомитися дуже швидко. Викладач, готуючись до лекції опрацьовує багато навчального та наукового матеріалу, та намагається подати максимум знань на лекційному занятті. Однак його помилкою буде перевантаження навчального матеріалу різними даними. І таку помилку дуже легко допустити, адже викладач частину знань дає усно, частину за допомогою мультимедійної презентації і таке інше. Крім того, студенти повинні знайти й опрацювати частину навчального матеріалу самостійно. Не все вдається записати, далеко не все можливо вивчити. Деталі важливі для спеціалістів вузького профілю, студентам потрібна схема. Уже знаючи правове явище в загальному, пізніше студент вивчає його ґрунтовніше. Проте на це потрібні години і години, яких лекція не передбачає. В результаті можна зазначити: інформація є доступною, але потрібен час, щоб її засвоїти. Неможливо знати все, проте потрібно прагнути знати більше. Розширити певні положення лекції, розкрити та обговорити деталі можна на семінарському занятті, імпровізованому **“**круглому столі**”**, у спільних наукових дебатах на студентських конференціях та зборах тощо;

4) інформаційні технології дають змогу швидко подати навчальний матеріал. Проте слід уникати надто швидкого подання, оскільки усвідомлення такої інформації відбувається не завжди. Часто після такої лекції виносяться непевні враження, нечіткі обриси прочитаної теми. Викладач повинен спокійно, не поспішаючи, розказувати, і достатньо повільно перегортати слайди презентації, щоб аудиторія мала можливість належним чином з ними ознайомитися та (при потребі) переписати.

Варто зазначити ще один аспект. Інформаційні технології значно допомагають при дистанційному навчанні, однак вони не повинні стати домінуючими при навчанні на стаціонарі. Безпосереднє спілкування викладача та студента закріплює у останнього навики усного сприйняття (що особливо важливо для юристів) важливої, часто вперше почутої, інформації. Причому така інформація закріплюється разом із жестами, емоціями, мімікою викладача, а також із його власним відношенням до цієї інформації.

Висновки.

На підставі вище викладеного, можна сформулювати принципи використання інформаційних технологій у навчальному процесі. Ними є:

1) продумане та ненав’язливе застосування інформаційних технологій;
2) багатоманітність та варіативність навчальних завдань;
3) залучення студентів до інформаційного середовища;
4) додатковий характер інформаційних технологій в навчальному процесі.

Як бачимо, викладач виступає своєрідною векторною прямою між студентом та навчальним матеріалом, що подається завдяки різним методикам, у тому числі і за допомогою інформаційних технологій. Таке його становище розкривається через ряд функцій.

Відомо, що функції – це завжди діяльність конкретного суб’єкта у певному середовищі. У розглядуваній нами ситуації таким суб’єктом є викладач, середовищем – навчальний процес, діяльність – подача навчального матеріалу за допомогою інформаційних технологій. Перелічимо функції викладача:

1) пізнавальна – студент вивчає інформаційне суспільство, інформаційне середовище шляхом наочного сприйняття інформації за допомогою використання інформаційних технологій при подачі навчального матеріалу;

2) комунікативна – обумовлюється наявність полегшеного спілкування між студентом і викладачем у поза лекційний час; створюється можливість оперативних

Інтернет-включень, наведення цитат відомих науковців тощо. Тобто прослідковується як активне, так і пасивне спілкування за допомогою інформаційних технологій;

3) культурна – оволодіння інформаційною культурою стає першочерговим завданням не тільки для майбутнього юриста, але й кожного громадянина України. Науково технічний прогрес не зупиняється ні на хвилину, йти у ногу із часом означає бути не гостем в інформаційному середовищі, а його повноправним членом, який щодня поглиблює свою інформаційну культуру (на початкових етапах – за допомогою викладача);

4) адаптивна – викладач, знайомлячи студента із інформаційними технологіями на своїх заняттях, привчає його до умов існування в інформаційному середовищі;

5) виховна – за допомогою інформаційних технологій викладачем формується у студентів не тільки якість знань інформаційно-технологічного характеру, але й виховуються такі риси, як: терплячість, творчість, уява, логічність дій тощо.

Означені функції роблять можливим визначити роль використання інформаційних технологій в навчальному процесі. Вона полягає у тому, що завдяки їм:

1) підвищується якість і полегшується викладання навчальної дисципліни (зокрема, інформаційного права);

2) залучаються студенти до інформаційного середовища.

З проведеного дослідження можна зробити наступний висновок.

Еволюція вищої освіти, у зв’язку з переходом до інформаційного суспільства, відбувається швидкими темпами. Не останню роль при цьому відіграють інформаційні технології, які сьогодні нерідко використовують у навчальному процесі. Завдяки ним раціональніше використовується лекційний час, підвищується інформаційна культура, полегшується наочне сприйняття тощо. Разом із тим існують проблеми, які виникають при неправильному, недоцільному використанню інформаційних технологій при викладанні навчального матеріалу. Проте знаючи про них, їх можна уникнути. Викладач повинен використовувати всі позитивні досягнення інформаційних технологій для забезпечення якісного навчального процесу. Подальшими дослідженнями у даній сфері мають стати науково-методичні розробки та пропозиції щодо проведення навчальних занять із використанням інформаційних технологій (в тому числі, і при вивченні навчальної дисципліни **“**Інформаційне право**”**).

Використана література

1. Левченко Т. Г. Вплив вищого навчального закладу на розвиток **“**інформаційного суспільства**”** / Т. Г. Левченко // Інститут вищої освіти та його вплив на регіональний розвиток України: соціокультурні, економічні та правові аспекти : *матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, 26 – 27 травня 2008 р.* – Ірпінь, 2008. – С. 105 – 107.

2. Парубок О. М. Інформаційно-комунікаційні технології активізації навчального процесу у вищих навчальних закладах МНС України / О. М. Парубок, А. І. Харчук, О. В. Міллер // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2009. – Вип. 3. – С. 30 – 34.

3. Нагірняк М. Я. Роль держави у запровадженні інновацій на основі сучасних інформаційних технологій у розвиток вищої освіти України / М. Я. Нагірняк, А. Я. Нагірняк // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2008. – Вип. 2. – С. 45 – 53.

4. Наконечна Л. М. Використання мультимедійних презентацій у навчально-виховному процесі : *матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції [“Сучасне навчальне обладнання: інновації, технології, досвід”], 25-26 лютого 2010 р.* – Суми, 2010. – С. 60 – 61.

5. Галиця О. Психологічні аспекти навчального процесу в юридичних факультетах / О. Галиця // Юридичний журнал. – 2009. – № 10. – Режим доступу : //www.justinian.com.ua/ print.php?id=3323

~~~~~~~~~~~~ * * * ~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~